

Struktura přednášky 9

Sociálně pedagogické aspekty komunikace v multietnické školní třídě

Mgr. Kateřina Lojdová, Ph.D.

Řeč školy

- Děti ve škole hovoří jiným jazykovým kódem, než jaký užívají v běžné komunikaci
- Žákovský registr
- **Nastudujte kapitolu 2.1 Řeč školy** v monografii Šedřová, K., Švaříček, R., & Šalamounová, Z. (2012). *Komunikace ve školní třídě*. Praha: Portál (naleznete v moodlince).
- *Vysvětlete, jak se může odlišná etnicita žáka promítnout do žákovského registru v českých školách*

Multietnické školní třídy

Strategie vzdělávací politiky 2020

- dosáhnout snížení nerovností ve vzdělávání komplexním posilováním kvality celé vzdělávací soustavy
- schopnost vzdělávacího systému vytvářet podmínky a uplatňovat účinné postupy pro efektivní prevenci a kompenzaci zdravotních, sociálních, kulturních a jiných osobnostních znevýhodněn
- omezovat **vnější diferenciaci** v základním vzdělávání a efektivně začleňovat žáky do hlavního vzdělávacího proudu – nutnost posilovat **vnitřní diferenciaci**
- x vznik segregovaných škol:

<https://www.youtube.com/watch?v=q6FbVd1Am8E&t=343s>

Etnická rozmanitost ve škole – 2 příklady

- a) Romové
- b) Děti migrantů - Vietnamci

a) Romové – Příklad z výzkumu (Obrovská, 2016)

- ritualizovaná představení subkulturních identit „Roma free style“ raperů převážně v romské kamarádské alianci
- nošení kšiltovek je možné chápat jako výraz ritualizované rezistence
- žáci, kteří se se školou příliš neidentifikují, zůstávají ve venkovním oblečení (např. v bundě či s kšiltovkou na hlavě) co nejdéle
- angažovanost v maskulinní kultuře
- romský hip hop zejména prostřednictvím videoklipů překypujících drahými auty, oblečením a zlatými řetězy nabízí symboliku úspěchu, možnost distancovat se od statusu „socky“
- Hip hop jako kultura romských žáků: Přečtěte si popularizační text PO STOPÁCH ROMSKÉHO HIP HOPU: <https://www.advojka.cz/archiv/2008/27/po-stopach-romskeho-hip-hopu>. *Jaký je vztah mezi hip hopem a romským hip hopem? Jaké významy může hip hop pro romské žáky mít? Jak mohou tyto významy performovat ve škole?*

b) Děti migrantů

Přečtěte si ukázky z výzkumu: Jarkovská, L., Lišková, K., & Obrovská, J. (2014). Žádná různost není, všichni jsme tu stejní. Děti migrantů, jejich spolužáci a vyučující na českých základních školách. *Orbis scholae*, 8(1), 97-100:

1. června organizuje pátá třída pro mladší děti z prvního stupně Dětský den se sportovními soutěžemi. Děti z 5. A budou mít na starosti skupinu mladších dětí a jejich úkolem je připravit kartičky, na které se budou zapisovat údaje o výkonech v jednotlivých disciplínách. Děti kreslí na kartičky různé motivy – pohádkové postavy, květiny, dekorativní vzory. Tuan vymyslel sofistikovaný způsob. Kartičky pro jednotlivé členy družstva se dají poskládat k sobě jako puzzle a dohromady tvoří obrázek české vlajky. Tuan jako jediný pracoval se symbolem české státnosti. Je to náhoda?

Tuan je vietnamský chlapec, žák páté třídy v české škole, který úzkostlivě pracuje na tom, aby nijak nevyčníval, aby splynul se svými českými spolužáky. Při skupinovém rozhovoru se

snažíme opatrně otevřít téma etnické různosti ve školním kolektivu. Na naši otázku, zda má někdo ve třídě nějaké problémy, reaguje velmi živě Daniel. Vysvětluje, že má problémy s češtinou, protože má tatínka Francouze a větší část svého života prožil ve Francii. Poté se doptáváme, kdo další má rodiče, kteří nepochází z Česka. Děti jmenují různé spolužačky a spolužáky, Tuan se tváří jakoby nic. Až někdo jmenuje jeho a dalšího vietnamského chlapce ze třídy. Na to Tuan ostře zasyčí: Já žádné problémy nemám. Ujišťujeme ho, že teď už se neptáme na problémy, ale na to, odkud jsou rodiče dětí ve třídě. Nicméně je zřejmé, že Tuan má senzory na to, kam ve skutečnosti míříme. Později se dostáváme k otázkám jazyka. Tuan očividně není rád, že se ho vyptáváme na vietnamštinu. Nejdříve tvrdí, že mluví jen česky a vietnamsky skoro neumí. Později, někdo z dětí ve skupině bezelstně připomíná, že přeci s rodiči mluví vietnamsky. Tuan to neochotně potvrzuje, ale ujišťuje nás, že s bratry mluví jen česky. Z rozhovoru s dětmi vyplývá, že jeho malý bráška česky neumí. Tuan trochu neochotně přiznává, že s mladším sourozencem vlastně taky mluví vietnamsky.

- *Interpretujte ukázky. Čím se liší strategie Tuana od strategie romských žáků uvedené výše?*
 - Samotní žáci migranti umenšují svoji etnickou odlišnost pomocí různých diskurzivních strategií, kterými performují svou vlastní normalitu. Snaží se vymanit ze stigmatizující, zraňující a vylučující „jinakosti“. Jejich nevyčnávající a normální status ovšem závisí na stvrzení, které jim v interakcích přisuzují jejich majoritní spolužáci (Jarkovská, Lišková & Obrovská, 2014).
- **Pohled učitele na děti migrantů:**
Kurowski, M. (2013). Žák-uprchlík v českém systému vzdělávání: případová studie. *Sociální pedagogika*, 1(1), 64-77.
 - jazykové porozumění
 - odlišnost sociokulturního prostředí
 - pro učitele je etnicita jejich žáků migrantů často „neviditelná“, tj. že ji nepovažují za významnou v jejich pedagogické praxi, ani v procesu integrace žáka migranta do třídního kolektivu
 - byli sami formováni etnicky homogenní společností
 - pedagogické přístupy informuje humanistická filozofie. V humanistické perspektivě se totiž školní výsledky a úspěchy každého dítěte jeví jako výsledky jeho individuálních snah,

rozhodnutí, píle a talentu (Jarkovská, Lišková & Obrovská, 2014).

Shrnutí: Odlišné přístupy žáků v multietnických třídách

Zviditelňování etnických identit – romští chlapci

Zneviditelňování etnických identit – děti migrantů (Vietnamci)

Žákovská rezistence v multietnických třídách

- rezistenci definujeme jako opoziční akt k něčemu, s čím jedinec nebo skupina nesouhlasí
- rezistentní chování žáků se projevuje jako
 - neochota učit se
 - odmítání školy
 - neangažovanost a apatie
 - neplnění požadavků
 - vzpurnost
- příčina jak v mikrosociálním prostředí (školní třída), tak i v širším makrosociálním prostředí:
 - mikrosociální prostředí: podoba vyučování neodpovídá jejich mentálním modelům učení a prekonceptům, které si do třídy přinášejí (např. role učitele a žáků, cíl vzdělávání atd.)
 - v makrosociálním prostředí: reprodukce sociálních nerovnosti ve škole

Výzkumy rezistence (Lojdrová, 2015):

Fordham a Ogbu (1986) popsali vnímání akademického úspěchu černošskými studenty jakožto záležitosti bílých a v důsledku toho rozvinutí rezistentních strategií vůči škole zachovávajících černošskou identitu (in Dickar, 2008). Zásadní role kultury v rezistenci vyvstává ve studii *Teacher as an Enemy* (1987) na výrazném příkladu učitele, který přichází zvnějšku do indiánského kmene Kvakiutlů (Wolcott, 1987). Současné výzkumy ilustrujeme na příkladu rezistentních strategií studentů na střední odborné škole v americkém rurálním Ohiu. Na místní střední školu přichází učitelé z města s cílem poskytnout širší vzdělání. Studenti jsou však úzce svázáni s rodinou, kterou nechtějí opustit a která je podporuje v tom, aby si našli málo placenou práci v zemědělské lokalitě. Studenti proto posuzují středoškolské kurikulum jako irelevantní, mají pocit, že jim učitelé nerozumí, a někdy pro ně nejsou adekvátní ani normy školy. Z dynamiky rodiny, učitelů a studentů pak vyvstávají rezistentní

strategie ve třídě, kterými studenti chrání svoji kulturu.

Typologie reakcí žáků na požadavky učitele (Woods, 1979):

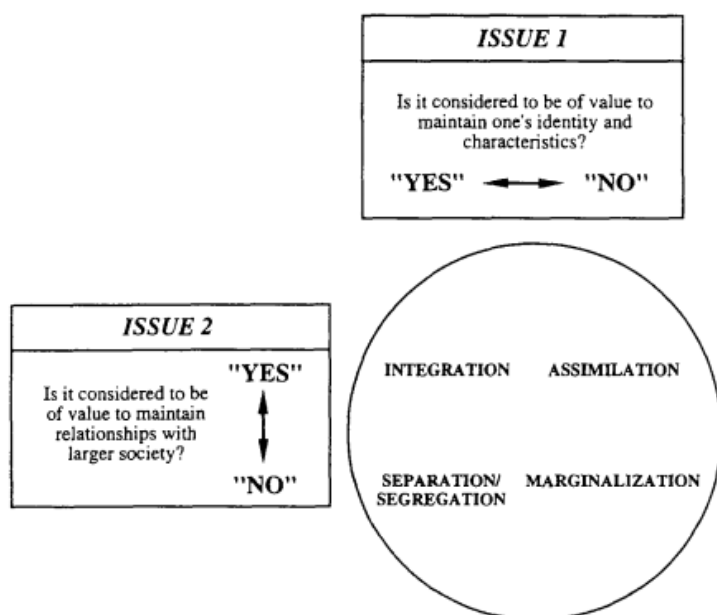
- Konformita
- Ritualismus
- Únik
- Kolonizace
- Nesmiřitelnost
- Rebelie

Interpretace mediální zprávy:

Švýcarsko řeší případ dvou muslimských chlapců, kteří odmítli podat ruku svým učitelkám. Zdejší zvyk potřást si před začátkem a po skončení školního dne rukou s kantory je prý proti jejich víře, jelikož se nesmějí dotýkat cizích žen.

Zdroj: http://zpravy.idnes.cz/muslimsti-zaci-ve-svycarsku-odmitli-podat-ruku-ucitelkam31-zahranicni.aspx?c=A160406_183553_zahranicni_san

- Řešení: vysvětlíte řešení příkladu výše na základě dvou kritérií dle Berryho:

Zdroj: Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5-34.

Shrnutí: Multietnické školní třídy:

- Pro učitele přináší výzvy, které musí řešit primárně svými vlastními silami mnohdy bez jakékoli významné vnější podpory
- Podpora ze strany zaměstnavatele, popř. státu

- Většina vyučujících nebyla schopna uvést žádná specifika práce s etnicky smíšenou třídou. Jedinou výjimkou byl jazyk. Etnicita pro ně byla neviditelná - nepromýšlí při pedagogické práci ve třídě.
- Ze strany rodiny je jako významný faktor ovlivňující edukaci vztah k hodnotě vzdělání, výchova a materiální i nemateriální podpora v oblasti vzdělávání

Otázky k zamyšlení:

1. Strategie vzdělávací politiky směřuje k multietnickým školním třídám, přesto vznikají segregované (např. romské) školy. Čím to lze vysvětlit?
2. Popište strategie zviditelňování a zneviditelňování etnických identit žáků.
3. Vysvětlete rozdíl mezi asimilací a integrací na příkladu ukázky výše z <http://zpravy.idnes.cz>.
4. Uveďte příčiny žákovské rezistence v multietnické školní třídě, které lze sledovat v mikrosociální a v makrosociální rovině.
5. Podívejte se na pořad Třída 8. A: <https://www.youtube.com/watch?v=q6FbVd1Am8E&t=343s>. Jaké strategie učitele sledujete jako úspěšné v romské třídě?

Povinná literatura:

Kapitola 2.1 Řeč školy v monografii Šed'ová, K., Švaříček, R., & Šalamounová, Z. (2012). *Komunikace ve školní třídě*. Praha: Portál

Doporučená literatura:

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5-34. Dostupné z <http://www.ucd.ie/mcri/resources/Dermot%20Ryan%20Reading.pdf>

Jarkovská, L., Lišková, K., & Obrovská, J. (2014). Žádná různost není, všichni jsme tu stejní. Děti migrantů, jejich spolužáci a vyučující na českých základních školách. *Orbis scholae*, 8(1), 97-100. Dostupné z http://www.orbisscholae.cz/archiv/2014/2014_1_06.pdf

Jarkovská, L., Lišková, K., Obrovská, J., & Suralová, A. (2015). *Etnická rozmanitost ve škole. Stejnost v různosti*. Praha: Portál.

Kurowski, M. (2013). Žák-uprchlík v českém systému vzdělávání: případová studie. *Sociální pedagogika*, 1(1), 64-77. Dostupné z <http://vyzkum-mladez.nidv.cz/zprava/1442832621.pdf>

Lojdrová, K. (2015). Není nekázeň jako nekázeň: Rezistentní chování žáků jako projev moci ve školní třídě. *Orbis scholae*, 9(1), 103-117. Dostupné z:

http://www.orbisscholae.cz/archiv/2015/2015_1_05.pdf

Obrovská, J. (2016). Frajeři, rapeři a propadlíci: etnografi etnicity a etnizace v desegregované školní třídě. *Sociologický časopis*, 52(1), 53-78. Dostupné z http://sreview.soc.cas.cz/uploads/1aca3e3d08ce572956c6975f619bdb16ad42a7a7_16-1-04Obrovska16.indd.pdf